

ИЗЛАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИВАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегалату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ :
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАВИ :
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК : ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

МОЈ СВЕТ

Да лепог живота,
А срцу весела,
Код заносних снова
И шарених жеља :
Када жудно душа
Са пуно уздања
И бујнога жара,
О светови сања ;
Када завес диже
Вреле маште крило,
Те гледаш на јави
Како ли би било.
Па ту видиш људе
Оне које желиш,
Да са њима живот,
Своју љубав делиш :
Све су чисте душе,
Све слободни људи,
Човечност загрева
Њине мушке груди.
Сићушнога ничег
Међу њима нема,
А чим се појави,
И крај му се спрема.
Та у њих је снаге,
Која добра ствара,
Која браство диже,
Која зла обара.
Пределима којим
Ови људи ходе,
Слобода и правда
Свето коло воде.
А насиљу мрском
Беснити не даду ;
Ај, како ли смело
Смрвити га знаду !
Обичаје драге
Хране, бране своје,
И у светој вери
Ка'но стене стоје.

Не сатиру моћи
У ком раду вајну,
Већ на славу своју
И будућност сјајну.
Таковоме свету
Увек мис'о хрли,
Ах, оваку браћу
Моја рука грли.
Таке, таке људе
Душа моја сања,
Младачка и чиста,
Пуна поуздања.
Оваки су синци
Слика самог Бога,
Одбрана и бедем
У народа свога.
Да, њему су они
Уздарје са неба : —
Код нас их је мало,
А много их треба !

Божа С. Никол језић.

МОРЕ БЕЗ ПРИМОРЈА

НОВЕЛА ИЗ БЕОГРАДСКОГ ЖИВОТА

— Јанко М. Веселиновић —

(наставак)

Млади се човек подиже и поздрави је учтиво. Савета му и не поклањаше довољно пажње, јер је сматрала све младе људе, што их с Миланом виђа — јер се за друге вије ни интересовала — као и Милана ; а према Милану је била потпуно равнодушна, или боље рећи : он јој беше сасвим обичан. Сви односи њени према њему и друговима његовим били су у пажњи да њихове поздраве учтиво отпоздрави. Она није знала ништа више.

Управо — знала је ! Осећала је она некад и нешто друго : — љубав, па још какву љубав ! Још као дете заљубљивала се она ! Била је у другом разреду основне школе кад се заљубила у неког Јову, сина неког бакалина, који ју је вазда дочекивао

на једном ћошку, кад је у школу ишла или се из школе враћала, и увек јој давао бонбона. Волећи бонбоне, мислила је, да би најсрећнија била кад би се за Јову удала, јер би тада имала пуно собу самих бонбона. — Затим, пошто неко време није виђала Јову, заљуби се у једног дечка, опет ђака, што је имао леу, астраханску шубару и лаковане чизмице. Доцније ишчезе и та љубав, и она се, с неким стидом, сећала и Јове и онога другог — коме ни имена знала није — и добро се чувала да о томе ма коме што прича; а Марију, која је то све знала, преклињаше да о томе никад не говори.

Друге љубави није знала, а овој се смејала; па се смејала и љубави у романима. И зато је најрадије читала јуначке песме, а одушевљавала се њима и зато што их је и отац волео.

Тако је живела не осећајући никакве друге љубави сем детињске према родитељима, и била је задовољна, није завидела никоме.

Помишљала је и на удају. Али је удају сматрала као нешто што мора бити, као што сваког морају крстити и дати му име, па је баш зато врло мало и бринула о удаји. Удаће се већ лако кад то време дође, а поћи ће за онога за кога јој отац и мајка рекну да пође. —

Провела је то по подне врло пријатно. Виловић беше врло весео и разговоран човек те их је својски забављао својом живом речју; сем тога, свирао је особито лепо и у виолину. А није био ни ружап. Осредњег раста, здрав, пуначак, једрих образа, жив, окретан и досетљив; уста пуна речи, а речи пуне духа.

Не осетише кад им дан мину. Кад смотри Савета да је сенка од куће прекрила улицу, она скочи и стаде се сиремати да кући иде, извињавајући свој одлазак тиме, што јој се мајка може забринути. Поздрави се на брзу руку, и чудно је некако текну онај отворени поглед и лаки стисак руке Виловићеве.

— Овај као да је залудио за тобом! — рече Марија испраћајући је.

Она се нешто збуну, па и ако је знала о коме Марија говори, ушта:

— Који?

— Па г. Виловић. Гледам га шта чини само! Једнако је у тебе гледао!

— Н — не знам!... Збогом!

И као ветром ношена одјурну кући. Чудновато! Сваки рибић на њеној снази поиграва. Летела је, није јурила. А кад је дошла кући нигде се не могла скрасити. Трчала је сад у једну сад у другу собу; излазила у двориште и баштицу; мазила се око мајке и притрчавала прозору те погледала на улицу. Није осећала на души ни тешкоће ни ластака; све око ње беше јој лепо и мило; у ваздуху је осећала мирис руже и ђурђевка, у телу и снази неку велику радост а у души нешто мешовито, и мир и чежњу, али нешто огромно, велико, силно...

Мајка је видела тај немир, заруменеле образе и светле очи. Приђе јој брижно, метну руку на чело, па рече:

— Чедо моје, теби није добро: ти сва гориш!

— Није баш ништа, мајко!

— Хоћеш што вечерати?

— Па могу, ако ћеш и ти.

И тако седоше за вечеру једна другој за љубав, и вечераше кријући једна од друге шта им у души бива.

Она је видела како је мати посматра, па јој дође онако нешто, да то све од ње прикрије. Све је дотле мајци казивала: и кад јој је ко рекао какву реч где год у друштву; само јој није причала о оној детињастој љубави некадашњој; и сад науми да и ово прикрије.

И поче говорити о разним стварима: о цвећу, о томе како јој је Марија обећала калем од њених ружа; затим како су јагоде зреле и како ће сутра да кува слатко, али она сама да кува.

Поседеле су поирлично; затим се помолише Богу и полегаше.

Чула је мајку како се по кревету преврће, па јој дође да се запита: што то? Да ли није збиља чудно изгледала кад се она толико ушлашила? И шта јој је било да се онако угумара? Чудновато!

Па као да хтеде да се присети шта је могло бити узрок томе. И замисли да се сети свега од рана јутра.

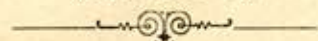
Ништа! Само г. Виловић. И осети како јој срце бурније закуца. А његова се слика створи пред њом, и чу лепо разговор, његов разговор. И дође јој некако познат, као да га није данас први пут видела, него као да је с њим расла и одрасла. Као да је од детињства гледала у оне поуздане, живе очи.

Лако, полако притискивао је сан њене трепавице, али јој се душа и у сну забављала том дивном сликом. Као седе у њеној баштици. Дан светао и леп; око њих зује челице и пролећу шарени лептири; а она као кида ружине пупољке и придева му их за капут. А он је само гледа и гледа...

Сутрадан је устала ведро и весела. Овај сан, који не би испричала никоме за живу главу, објаснио јој је оно што јуче није знала, и ако је кичело душом њезином, објаснио јој је да воли Виловића. За јутра је била свежа и весела, али што дан више освајаше, она беше све немирнија и замешљенија. Није јој се више седело на једном месту. Пролетала је из собе у собу, истрчавала у баштицу и погледала чежњивим погледом на оно месташце на коме је — у ноћашњем сну — с њим седела. Ама ту јој је било као тици у кавезу! Да јој је небо, пољана, шума — нешто недогледно, огромно, несхватљиво; да су јој крила па да се вине у вечност!

И тако је провела до ручка кријући се и претварајући пред матером у чијим очима још од синоћ виђаше бригу.

(наставиће се)

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

СТЕВАН ЈОВАНОВИЋ

Архимандрит манастира Трноше.

(наставак)

Колико је учешће Стеваново у овом рату, не знамо, али заиста није било мало. Према свему што је радио до самога рата и уз почетак његов а највише при свршетку, може се закључити колико је морао радити и за време самог рата. Рат је трајао три године, и за то време имао је разних мена, али као да је за Србију била најгора 1788. кад погибе Коча капетан и 1791. када је мир закључен. Године 1788. Турци провалише у Банат, страшно потукоше аустријску војску код Карансебеша, и војска потучена повуче се према Темишвару. Срби беху остављени сами себи, те то повуче за собом Кочину погибију. Услед тога настаје бежанија Срба у земље аустријске круне.

Ово пресељавање почело је и раније. Тако још јула 1788. преселило се у сремски комитет 855 породица са 5732 душе. Мал ових породица састојао се у 1300 коња и ждребади, 500 грла говеди, 8000 оваца, 3000 коза и 2000 свиња.

Мало доцније пресели се још 475 породица. Ова досељавања још су већа по осталим већим жупанијама, а тиме се по тим жупанијама јако увећава број радних руку.¹⁾ Ето тако узвикује писац једног чланка у 65. броју од 13. августа 1788. „Wiener Zeitung-a“. Ово исељавање много је јаче било после пада Кочина на Дунаву. Али и аустријска се војска ускоро опорави и ратовање пође срећније по Аустрију. Ови успеси охрабрише још више Србе. Али Аустрији не беше намера да ослободи Србију, но од ње да створи саставну област своје царевине, као што данас смера са Босном и Херцеговином. За то где је год освојила који крај Србије, одмах тражаше од српских кнезова и кметова заклетву на верност цару и хабсбуршком двору. Примера ради да наведемо ово: Кад је Михаљевић освојио Карановац, пустио је на слободу педесет робова, које је онде затекао. „Кнезови карановачке нахије изјавише поданичку верност у име свију становника карановачког округа и подвезу се да ће скупити 2000 људи да чувају Карановац“. Исто тако кад је заузета Јагодина, Ђуприја и Параћин, вели се „да се велики део земље предао у поданство и како су се сви становници заклели на верност пред ђенералом Отом, који је био претпостављени Михаљевићу“.

Тако је исто било и при освајању Крушевца. А *Ст. Шумарски* вели: „Сва Србија закуне се да ће бити верна нашем ћесару и да ће се до

последње капи крви борити за њега; и заиста, како прошлих ратова тако и сада чинила је нашем двору особите војничке услуге“.

Аустрија услед својих неприлика закључи мир с Турцима у Шиштову 3. јула 1791. а о Србима из Србије не беше у уговору ни једне речи. Између осталих чланова један члан гласи: „.... настаје општи мир између обе царевине и на суву и на води и да се баце потпуном забраву сва непријатељства учињена у рату, тако, да се становници Црне-Горе, Босне, Влашке и Молдавије могу мирно вратити на своја седишта, а да не буду кажњени што су се изјаснили против свог суверена или што су се поклонили царско-краљевском двору.“

Осим овога у III. члану уговора вели се, да они који су се драговољно преселили испод господства једне владе, да се и не враћају но да буду где се ко затекао, а који би имали непокретна добра у земљама, које ће опет пасти под два царства, онима да буде слободно остати где се њима боље свиди.¹⁾ —

После уговора, а пре његовог објављивања Аустрија и њени агенти јурили су по Србији и наговарали народ да бежи у Аустрију. Од ових агената најчувенији је Дионисије Поповић митрополит београдски, Грк пореклом.

II

Чим је Стеван опазио, да се ради на миру и да се војска повлачи, те остави Лозницу и Подриње и цео онај крај иза Шапца покуша, не би ли ма којим начином одржао Подриње онако очишћено од Турака. Колико се и како се заузимао најбоље је да пустимо њега сама нек говори кроз своја писма Пишући фелдмаршалу грофу Валису у Београд. Вели са осталим кнежевима, поповима и духовницима ово:

„Ниже потписани принуђени смо највећом невољом да тражимо заштите од Ваше Екселенције — и у име целог хришћанског становништва јадарског, рађевинског, шабачког и ваљевског округа најпонижније подносимо очајну молбу.

„Има већ четири месеца, од како су горе поменути предели Божијим промислом потпали под власт светлог цара, чијим су се оружјем и војском ослободили испод свог давнашњег јарма.

Према повељама, које су издане у самом почетку рата обезбеђена је нам свака заштита и помоћ, према чему смо ми приликом садашњег рата, царским трупима, које су дошле у ове земље, учинили стаку помоћ и у свему на руци били.

Рачунајући на ову помоћ, ми смо прошле јесени, када је царски корпус дошао у нашу нахију под предвођењем г. генерала Хернела, не само помогли с потребним радницима, колима, стоком и животним намирницама у колико смо

¹⁾ Di freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten an den vier letzten österreich — türk. Kriegen. Wien, 1854 стр. 274.

¹⁾ Гласник XX. стр. 84 и 85.

год могли, већ смо се латили и оружја, устали против своје управе, само да наше потомке ослободимо од тиранске владе, и тиме да стекнемо милост и заштиту код најсветлијег цара, под чијом заштитом жељасмо вечито да останемо.

Али поред свију наших очекивања, видимо да ћемо остати без сваке помоћи, пошто се повлаче трупе и топови, које смо имали за одбрану, а нас остављају саме себи, и остављају нам за одбрану само један корпус, састављен од наших људи.

Како је тужан и очајан данашњи наш положај може расудити и увидети и сама Ваша Екселенција, кад нас оставља без сваке помоћи једна хришћанска сила увређеном и осветољубивом тиранину и непријатељу нашем, то нам не остаје ништа друго, но да пропаднемо заједно са целим народом ових крајева, поред губитка наше имаовине и разрушених светих цркава и манастира наших. У Јадру и Рађевини, без шабачке и ваљевске живи 60.000 хришћанских душа које ће извесно пропасти, и отићи у ропство, ако им што скорије Њ. Величанство помоћ не пошље.

Чемерна тужба овога несрећнога народа, који се, ради свога спаса нада још у нас доле-потписане, нагоне нас да се обратимо и самом престолу Њ. Величанства у највећој поданичкој покорности, јер ми остављени од сваке помоћи налазимо се у најбеднијем положају с тога, што *Зворник* и *Соко* нису даље од нас но 4 часа, а од стране Дрине, која се лако може прећи на више места, налази се такође више турских градова.

„Ми са нашом слабом одбраном 1500 људи нисмо у стању да одолемо непријатељу без царске помоћи....“

У овом писму даље обраћа се поменутом Валису, да њихов спас од њега зависи, и моли га да им пошље 1000 људи регуларни пешака, 200 угарских коњаника и 4—5 топова. Писано је у Трноши 22 јануара 1790. год

Као што се види, из овог писма, регуларна војска се беше повукла из свих крајева Подриња, а исто тако и из осталих крајева Србије и утврдила се око Шапца, Смедерева и Београда. То се десило још у јануару и фебруару 1790. год. Турци сад навале особито на незаштићени Јадар и Рађевину. Као и многи Срби тако и Стеван испред навале турске остави Трношу и оде за војском аустријском у Шабац. Изгледа, да кад никаква одговора не доби на писмо од Валиса из Београда, он упути молбу на цара преко Мојсеја Путника, карловачког митрополита с потписима црквених и народних старешина.

(наставиће се)

ЈАДИ СТАРОГА ГАВРАНА

— Снаска Н. Шchedрина. —

(свршетак)

— Јадан ли је сан у стараца! — понизно одговори гавран.

— Долазиш ли да истину јавиш? — продужи кобац.

— У осталом, то је твоја ствар. Да ли да те пријавим?

— Учини ми милост, молим те.

Ивана Иванића нестале у Кланцу и остаде тамо читав сат. Гавран га је, дршћућим срцем, чекао да се појави. Напоследку се указа.

— Заповеђено ми је да ти кажем. — проговори кобац — да је истина твоја, коју би хтео да објавиш, већ одавно свима позната, да је она порок, ако се у невреме казује, ако се не сачека, да она сама себе објави. Него, за тебе веле, да си иначе чудновате и немирне ћуди, да бунтовничке идеје по народу шириш! Давно би, кажу, ваљало да си због тога поједен, ама, стар си, слаб си и не вредиш много. Мислиш ли да и самом начелнику одеш?

— Не, не мислим... не знам... — хтеде да затаји гавран.

— Не таји! Провидим те кроз! Можеш и тамо ићи, само ме је страх да ти тамо, због те твоје истине, не ископају очи. — У осталом, ти можда и не знаш, куда чак мораш да летиш? Погледај онај облак, па над тим облаком чак, — тамо је то.

Без обзира на све то, гавран остаде при својој: да тера ствар до краја. — Летео је преко дугих стаза и богаза, одмарајући се често и хранећи се јагодама, што су родиле по косама планинским, док се назад, не проби кроз облак и тамо му пред очима пуче чаробан крај.

Неколико недогледних, снегом покривених, планинских висова преливаху се од сунчаних зрака. У даљини се назирао дворца, наслоњен на облак, а по врх њега, као какав кров, пружило се бескрајно плаветнило неба.

Орао је седео на стени, окружен силесијом разних птица. С десне му стране седи бели соко, његов помоћник и саветник, а око њега све могуће врсте чиновника: папагаји, ћурани и зебе; мало подаље читав кор чворака пријављиваше јутарње вести; са стране, на неком оделитом вису, дремаху сове, совуљаге и медопири, оне сачињаваху нешто налик на губернијски савет; неке друге птице, мало подаље, удешаваху расписе и друга акта.

Орао беше изнурен и изнемогао старац и од старости једва је могао да клоца кљуном. У часу, кад му је пред ноге пао гавран, он тек што беше ручао, па је у полусну затворио очи, махао главом, и није се обавирио на бурни говор и шум око њега. Појава гаврана — молитеља изазвала је међу птицама нарочити немир, и, захваљујући томе, орао се пробуди.

— Е да ли с каквом молбом, старче? — запита он гаврана некако умиљато.

— Дођох, ево, из далекога света, дођох да јавим истину вашем високопреподобију! — некако свечано поче гавран, али га у томе соко прекину:

— Немој као на позорници, — хладно га пресрете овај: — Кажи онако без реторике, просто, јасно, тачку по тачку. Шта си, дакле, рад?

А гавран онда поче тачку по тачку: те, како човек гаврање племе до истраге треби; те, како су копци, јастреби и соколи додијали; те, како се порез немилостиво утерује... И сваки пут, кад год би старац завршио коју тачку, орао би проговорио:

— Имаш право, старче, тако је!

При овим је повлађивањима хтело срце старога гаврана да искочи од радости. „Хајд' да још и ово кажем“, — помислио би у себи, — па би стао да ређа све што га је у души тиштало. „Учинићу, вели, услугу своме племену!“ И тако каза све што му беше на срцу, па онда ућута.

— Јеси ли све изговорио? — запита га орао.

— Све, — одговори гавран.

— А јеси ли већ био да се појадаш јастребу и соколу?

— И код њих сам био.

Он у кратко исприча свој разговор с јастребом, а тако исто и онај немио састанак са соколом.

— Е, а сад слушај шта имам ја на ту твоју истину да кажем, — рече затим орао. — Ево је већ две стотине година од како седим на овој стени, и од како гледим у сунце... Али истини и правди још нигда нисам у лице погледао...

— А због чега? — у недоумици гракну гавран.

— Па због тога, што ми, птице, истину и правду нећемо да признамо, јер, ако их признамо, морамо онда и радити по правди и по истини.

Орао ућута мало, па продужи:

— Оштру ти је реч изговорио јастреб, али ти је казао онако како, у истини, јесте. Лепа је ствар истина и правда, али није савесно да се оне у свако доба и на сваком месту казују. Истина може по неком и невоље да нанесе, и на зло да га навуче. По неко би Бог зна како хтео истини да послужи, ама како ће да јој празних руку приступи?! Истина није врана, њу не можеш за реп ухватити. Кад дође њено време, она ће се и сама јавити... Тада, хтео не хтео, отварај истини врата! Доћи ће она и обасјаће цео свет, а кад то буде, онда ћемо живети сви, без разлике, скупа и у љубави. Тако је то, мој старче! Лети ти с миром и јави честитом гаврањем роду, да се ја у њега уздам, као у гору од камена!

Мокрин.

С руског, *Ник. Николајевић*

ДЕЛО

— Henry de Forge —

— Мој бедни пријатељу, ти никада нећеш моћи успети! Марта Дибреј казала је ове речи своме супругу, Петру Дибреју, подругљивим, готово презривим гласом.

Петар бејаше погнуо главу, не одговори ништа и нервозно гужваше међ прстима мастилом исписану хартију.

Ово је може бити већ двадесети пут, како му жена чини ову досадну примедбу, а што је још горе, он с тугом осећаше, да му она говори истину.

Да, он није био у стању да напише једно дело, које би га истакло над осталима. Морао се одати монотном и досадном послу око писања чланака, које би му заповели.

Некада за њега, као почетника, у времену када је написао прву своју књигу, један роман, који је плашљиво понудио издаваоцу — било је времена преголоме радости, таште славе и надања. Веровало се у његов таленат, али они, који су му се онда дивили: мајка, сестра, пријатељи, сви ти људи, који су га толико волели, читали су његова дела, не ценећи их строго, гледајући му мало кроз прсте. Једино Марта, његова жена Марта, бејаше му отворила очи, хладно, реченицама горког презрења и својим погледом, који изгледаше строг, и подругљив...

Сто пута се враћао послу, започињући какав сентименталан роман или какву драму, написану лаким и пријатним стилем. Сто пута је срдито поцепео хартију, говорећи у себи, да је то, што је написао глупо, и да је најбоље бацити све у ватру.

С тога и neodговори ништа Марти и страшно га заболи сетивши се оних срећних дана за време своје веридбе, на жалост врло кратке, оне красне шетње под расцветаним јабукама, па заклетве, па пољубаца...

Изгледаше му сада да је прекршио своју реч, јер већ три године, како се венчао с Мартом, а још није одржао своје обећање. Она му је донела своју лепоту и младост; у замену за то, он јој је требао дати свој таленат, своје снове будућности, срећу може бити.

Али Марта Дибреј се мало по мало освестила.

Лепи планови, којима ју је негда њен вереник обманљивао, боху само неоствариме жеље, и она је увидела, да се мора предати сасвим обичном животу.

— Па, моја мала голубице — рекао јој је Петар — ми ћемо се тешити у љубави.

Бедни човек сећаше се оних слатких дана пред венчањем и свог медаог месеца, када његова друга бејаше весела, као мала тига певачица.

Шта га се тиче плескање светине и нестална слава, када га само његова Марта љуби?

Али на ово му је одговорио јак смеј, који га је следио.

— Ти знаш, Петре, не живи се само од љубави. То може бити само у романима, које ти пишеш или бар које мислиш да пишеш.

Нешто му беше на срцу препукло, али он не показа.

— Ти хоћеш забаве, Марта, разумео сам те; дају ти је.

II

Од тада било је свршено са њиховим срдачним и слатким животом; престали су они дуги разговори ноћу поред ватре и све красоте срећнога живота оних, који се јако љубе...

Марта је волела свет. Њен муж лако задоби пријема у сјајна друшта, и вођаше је у позориште, по забавама и на разноврсне свечаности. У пролеће су редовно посећивали трке и изложбе, а кад дође лето спремише се у морско купатило.

Петар, пошто не зарађиваше доста новаца својим радом, морао је зајмити, кришом од Марте, да би подмирио нове трошкове.

— Па, господине, мој ви сте тако красан супруг — говорила би по кад-кад Марта смешкајући се.

Он је био срећан овим осмехом, сада тако ретким, који је добијао готово као милостињу.

Њој су се свуда дивили, сјајно је дочекивали, ласкали јој, а она је себе увек држала на цени, гордила се и показивала срећна својим победама.

Распитивали су, како се зове и чија је. Жена неког „малог човека“, обичног новинарског известиоца, неког господина, који је остао у засенку, не гледајући на сјајан успех своје жене. Наскоро се и важне личности заинтересоваше за њу, читаше јој се име по новинама, и један богати гроф одважи се на љубавну изјаву.

Марта се зацени од смеја.

— Остави га, Бога ти, — казала је Петру — овај ме човек занима својим ласкањем. Ти знаш, да сам ја часна жена, али треба и мало да се забавим.

III

Петра Дибреја је страшно болело. Помисао на тога глупака, који се удвара његовој Марти, пекла га је до дна срца. Он би га радо шамарисао, па и удавио у сред салона, али то бејаше човек од утицаја; требало га је поштедити.

Гроф га удостоји својим интересовањем.

— Напишите нам штогод, млади пријатељу, ја ћу вам дати препоруке. Та, шта врага, зар може човек немати талента, кад има тако красну жену?

— Па истина, Петре, — наваљиваше Марта — што не напишеш какво дело? Свуда у животу има психолошких случајева за проучавање?

И тако, једнога вечера у соби хотела на дивној морској обали, где су њих двоје проводили лето, Петар заседе за сто, докле му женица уморна од дугог играња слатко спаваше.

Он загнури главу у руке, размишљаше дуго, па тужно помисли:

— Свршено је са Мартином љубављу.

Свешчица беле хартије лежаше пред њим. На пољу бејаше ведрa и блага ноћ, једна од оних ноћи на морској обали, када царују звезде и тишина.

— Да покушам, да радим — рече у себи Петар, грозничаво стеже перо и пусти на вољу својим мислима.

Писао је врло тужне ствари, све онако, како му је било на срцу, спомињајући своју прошлу радост и садању тугу, срећне успомене и тешки јад.

Личности излажаху испод његовог пера: најпре његова, врло јасна, затим Мартина и најзад грофова, тог проклетог супарника.

Целе ноћи остаде, пишући комад пун живости и узбуђења.

— Ти си већ устао! — повика Марта — пробудив се у јутру. Шта то толико радиш?

— Та ништа — одговори он хладно — ти знаш, да ја не умем ништа добро написати.

Али ипак, свакога вечера, кад би Марта застала, он би полагао устао, као лопов и сав би се предао послу.

Чудновато, он осећаше, да ће моћи успети, ма да дотле, ни у једном свом делу није доспео до краја.

IV

После неколико дана, он отпутова са женом у Париз. Било му је тешко, да остави ово местанце, где је провео неколико радосних часова, усред своје туге. Али Марта је била пресрећна, што ће се вратити у Париз нарочито с тога, што јој гроф, њен верни ласкатаљ, беше обећао, да ће у част њену давати сјајну забаву, на коју ће доћи половина Париза.

— Нећемо заборавити на вашег супруга — казао јој је гроф.

— Труди се, Петре — говорила је Марта своје мужу — грофова препорука је драгоценa, не треба је занемарити.

Петар Дибреј не одговараше ништа, равнодушан према свему, и као да се није бринуо ни за шта, што се око њега дешава.

Али једнога дана, после ручка, он рече Марти:

— Збиља, замисли да ће се кроз неколико дана играти у позоришту „Gymnase“ једна моја драма.

— Та није могућно — узвикну радознaло млада жена ми о томе ниси ништа говорио.

— А нашто то? Ја сам увек био тако мало срећан са мојим делима, да нисам о овоме никоме хтео да причам, па чак ни теби.

Марта је била у истини задовољна, јер она бејаше по срцу добра, и помисао на комад њенога мужа, о коме ће говорити све новине и на коме ће се она појавити фино одевена у сред елегантнoг света, причињаваше јој велико задовољство.

Она пољуби свога мужа у оба образа.

— Је си ли задовољна, Марта? — запита је он — ти видиш, ја сам се трудио, радио сам много.

— Да, мужићу.. ја сам срећна

Петар се тужно смешкаше:

— Ко зна! при свем том.. да ли је било време!

V

Приказивање драме њенога мужа, било је за Марту права свечаност. Новине говораху о драми једног врло младог почетника, и чуло се да је комад врло леп.

— О чему говориш у том твом комаду? запита га Дибреј свога мужа.

— Видећеш, има пуно лепих ствари, нарочито смешних за женске.

Но ипак то није била комедија већ права драма, пуна узбудљивих сцена, која је показивала један од најстрашнијих болова срца људског.

Публика би усхићена овим комадом. Успех је био триумфалан, прави успех, каквог никада дотле није било. То је било славно дело, које се имало престављати пет стотина пута, и његов аутор постаде готово најмодернији писац.

Марта укусно одевена у хаљини слезасте боје, сеђаше у првом реду окружена неким својим пријатељима међу којима бејаше и гроф, њен стари љубавник.

Већ првим речима, које се говораху на позорници, Марта је била изненађена. Историја, која се играше на

позорници, њој је била позната; изгледаше јој, да је то верно понављање њених успомена из времена заручења и некадашњих срећних часова.

Својим ручицама, на којима беху fine рукавице, Марта је плескала, задовољна и горда, што чује све ове лепе ствари, што опет пред собом види верно све оно, што је било некада њена срећа.

Она је очима тражила свога мужа, кога није ни публика видела, јер се крио од њена плескања и похвале.

У другом чину радња постаде живља. Између супружника завлада велико неслагање, које зачуди Марту, јер је опомињаше на рачије њене заваде с Петром. Очевидно, овај је испричао свој сопствени живот. Свакако, то је вешто, али шта ли ће доцније бити, како ли ће завршити? — Марта је с њим тако хладно живела, да није могла ово предвидети.

Трећи чин био је диван. У драми патња супруга била је оцртана вештом руком, и без сажаљења, а задатак жене проучен са деликатном психологијом, у свој њеној лакоумности.

То је било ремек-дело у потпуном смислу те речи.

Марта је слушала са сломљеним срцем. Свака реченица, коју су изговарали приказивачи на позорници задала јој је тежак бол.

Та да ли је могуће, да је Петар толико трпео и све због ње, јер без сваке сумње, он је овде до краја изнео свој сопствени живот! Па ипак, он јој се никада није потужио!

Ох! како бејаше страшна за њу ова казна, коју је он изнашао; ово огледало њихова живота, које јој је сад показао! То је дакле њен лик, та глумица, која стоји ту на позорници, да мучи тог несрећника, а та племенита и озбиљна личност, са благим осмејком поштеног човека, што плаче, то је Петар!

Докле одушевљено изазиваху писца, гроф се дераше клатећи се на столицу: браво! браво! па се после окрете Марти и рече јој:

— Драга пријатељице, ваш је муж необичан човек, са којим ћемо моћи нешто учинити.

Али Марта не одговори и бејаше сва бледа од узбуђења, које је тиштало.

— Узмите ме за руку, додаде гроф, клањајући се.

— Не, господине, данас не. Вечерас ћу бити врло горда на руци мога супруга, одговори му Марта.

Петар је одведе, крчећи с муком пролаз кроз светину, која га одушевљено поздрављаше. И на улици сви их поздрављаху. Најпосле отидоше на заједничку вечеру с уметницима.

Па затим, када се вратила кући, у ону кућу, где је имала толико радосних часова а и горких препирака, и када Петар затвори врата, Марта паде на колена, бризну у плач и јечајући рече:

— Разумела сам, Петре, опрости ми!

Момчило К. Радовановић.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ.

Time is love.

— Cattulle Mendés —

— Госпођице?

— Господине?

— Да ли да се узмемо?

— Баш сам и ја на то помишљала!

Они не изгубише ни тренутка. Породице брзо дадоше пристанак, вереници се изванредном брзином огласише у цркви; једва што девојке и младе госпође, позване да се диве адићару што га младожења дарова својој невести, имадоше када дати свој суд о накиту и спреми; и на десет минута после венчања, које би сведено на најмању, строго потребну меру времена, пођоше брзим возом у чаробну земљу земљу лепих маслина и расцветаних поморанаца. Али не имадоше нимало стрпљења, да издрже тако дуги пут! Још на првој станици сиђоше патрчећи потражише и нађоше неку гостионицу, и чак не давши времена служавци да наложи ватру и промени постелно рубље, ухватише се за руке, грлише се и љубише, дадоше једно другом више пољубаца но колико на тисућу ружа целог једног лета падне пчела и лептировâ, Ах! колико миловња на брзу руку! Стари часовник у гостионичкој соби — частан, озбиљан, одмерен часовник, што не хита — дивео се, како човек може починити све те ствари за тако кратко време.

Сутра дан, како млада од пријатнога умора још не спаваше, он рече:

— Је ли, драга душо моја?

— Шта, срце мије?

— Да ли да се разведемо?

— Баш сам и ја на то помишљала?

Кинеска учтивост. Кад два Кинеза разговарају, мора онај који говори сам себе што више да понижава, док онога коме се обраћа мора што више да преузноси и хвали. Ево једног класичног примера кинеске учтивости.

Један Кинез, обучен у своје најлепше одело, долази у једну кућу, где је његов долазак баш покварио задовољство једном пацову да се наслади зејтином из једне чиније. Пацов побеже, и претури суд, попрска хаљину кинезову. Овај пребледе од љутине, али како угледа домаћина стаде му овако своју недаћу причати: „Како сам улазио у ваш поштовани дом, ја сам својом необазривошћу уплзшио нашег поштованог пацова, и који је у истом бегану претурио вашу поштовану чинију на моје бедне и жалосне хаљине, које потврђују бедан изглед у коме се налазим пред вашом поштованом личношћу.

Једна јапанска слика. Причају за чувеног јапанског сликара Хокусаја, да је ражљућен на тврђења да он уме само радити сличице а никад какву повећу слику, решио се да докаже противно, и заиста остварио своју намеру. Позната слика „Свадба у Кани“ је као страна једног албума спрам његове слике „Лађа која иде у помоћ ученицима“. Ова његова слика налази се у храму у Нагаји и велика је 250 квадратних метара. Доцније чувени слизрази коња величине слонове. па се за тим врати својим старим, омиљеним сличицама.

Данска легенда. Једног дана шеташе се Господ усамљен боровом алејом, кад му пред ноге паде једна боровница. Тада Господ рече: Нека од ње постане човек. Човек се одмах појави и повика: Ко си ти, што смеш да

ме гураш ногом?" Зар легенда не црта довољно природну надутост људску?

Отац и син. Отац славнога кнеза од Лињи-а био је врло натмурен и чудан човек који свога сина није никако могао трпети.

Када млади кнез у осамнестој години постаде пуковником у Лињи-у, држећи да му је дужност да извести оца о томе, написа му овако писмо:

„Monseigneur-y, част ми је известити Вашу светлост, да сам остављен за пуковника Вашег пука.

Остајем са одличним поштовањем.

Ваш и т. д....“

Отац му на то одговори.

„Господине, после несреће што сте ви мој син, ништа за мене не може бити горе, него вас имати за пуковника.“

Примите и т. д.

Каква нежна и срдачна природа!

Владичин колач. Једне енглеске новине причеју каква се скоро десио случај владици ворчестерском, кад је жељезницом пролазио кроз једну варош у својој спархији а која је била чувена са изредних колача. Док је воз стајао, владица хтеде да се чим заложу, а да би уједно помогао и местну индустрију, намисли да купи тих чувених колача, па зовну једног дечка, који је ту блузу стојао, замоли га да му их купи на најближој пекарници. Један колач коштао је 3 пенса, али он даде дечку 6 пенса рекавши му: „Купи и себи један“. Млади купац се подуже задржао. У тренутку кад воз већ хтеде да се крене, појави се он са пуним устима и враћајући владици 3 пенса повика: „Био је остао само један колач. Monseigneur-y.“

БЕЛ. ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Путовање по Србији у години 1829. Написао Ото Дуби-слав п.л. Пирх; превод од Др Драгиче Т. Мијушковића члана Касац. Суда. Издање Академије Наука.

Ретка је књига у васколикој европској књижевности која о нашој отаџбини овако симпатично говори, као ова што је написана пре 70 година млади пруски официр Пирх. И само та особина њена заслужује да треба сваки писмен Србин да је прочита. Али није само то једина њена добра страна, која заслужује нашу препоруку Ова је књига по склопу врло разборит састављена; по стилу, врло јасно написана; по подацима веома драгоцен извор, па чак и као пример не може бити поучнија. Управо, ова је књига данас грдан прекор нама, потоцима оних Срба, које је Пирх описивао у 1829-ој години. Мора сваки да се сневесели кад данас прочита нпр. овакве речи: „Домаћин нам ладе за вечеру неко особито добро вино, док у целој околини нема винограда. Где су вам виногради? запитасмо га — у околини Чачка, одговори нам, 4 сата одавде; тамо су ми виногради и подрум пун вина и ракије, — А ко то тамо чува? — Нико, затворено је. — Па зар вам никад нико ништа не узме? — Докле је Књаз жив, рече дичући капу с главе, свака је кап у земљи сигурна.“

Знате ли где тај сељак то говори? У оном истом рудничком округу, где је хајдучија све до Новаковићеве владе најбешње и најгрозније владала и претила да постане чак неко судијама питање. Да ли се данас таквом сигурношћу могу сељани похвалити? А баш имамо доста цандара!

Али нам се још јаче срце стегне кад на 168 страни наиђемо на ове, за Србију већ праве басне: „Књаз је штедњом саставио државно благо од 10,000,000 гроша. Како је то могао један утучени негод из сопствених средстава, без икакве новчане помоћи са стране, водећи ратове од 1804—1812. године, и још доћи до државних уређења, које је захтевало знатне новчане суме? Како се могло у то доба, после пропасних прилика од 1813 и 1814. године, када је готово сва сопственост пропала, наћи средстава, да се устанак почне, изведе, и после његовог срећног свршетка, да се олмах плаћају велики порези и да се нове државне установе уведу? Како се могло већ сада, после тако великих издатака, које су изазвале унутарње и спољне прилике, доћи до државног блага, које је с обзиром на становништво и културу тако знатно, и при томе, да се појединац тако мало напрегне, да се може бити ни у једној земљи, бар ни у једној цивилизованској, не плаћају мањи данци? Од куда је дошла та по изгледу тако сиромашна земља до суме која нас доиста изненађује? Чуди се Прус! Јер је то изволите приметити, један Прус који тако пише, а познато је да је Пруска Држава најштедљивија држава у Европи. Али не треба да се чуди; све је то онда било могуће јер је владао један велики владалац, који није имао министра финансија! Данас би требао он да се чуди, кад би видео у каквом се стању налазе финансије државне, ове овако богате земље од кад је постало „модерно финансирање“. Кад је Милош Обреновић ослободио Србију није се у њој налазило ништа сем згаришта. Од оно неколико манастира остале су саме голе зидине, и тек су се по ослобођењу манастири и цркве оправљали, и зато се онда нашло извора, а данас и поред буџета од 77 милијона нема се од куд да се Жича, седмозратна Жича, у којој се родило и васкрсло Краљевство Српско оправи, но у њој козе пландују.

По ова два навода може се видети како је лепо написана цела ова књига. Да је заиста пуна, пуна интереса за Србина, кога своја земља интересује. Сем тога, она је обухватила све стране тадањег српског живота и врло је поучна баш и за људе од разних грана науке. Чисто човек не може да верује да је један млад човек, па још и официр, могао у тако малом простору тако огроман материјал да среди и тако пространо земљиште да опише, а на тако јасан и занимљив начин да исприча. Каква разлика између ове књиге и оних предосадних рукописа „с Дунава на Нил“ или како све не назваше она празна причања којима је у последње време српска књижевност била претрпана.

Г. Мијушковић је брижљиво и лепо српски превео. Предговор његов такође је складан и заслужује пажњу. Издање је доста лепо.

НЕДЕЉНИ РЕПЕТОАР

Субота, 22. јануара: *Краљ Еди*, трагедија у пет чинова од Софокла, превео у прози с грчког Петар Лешњарчевић. (*Први пут*).

Недеља, 23. јануара: Дневна представа: *Било*, слика из сеоског живота у пет чинова, с певањем, написали Веселиновић и Брзак. Музика од Д. Јенка. Вечерња представа: *Краљ Еди*

Садржај: Мој свет (песма) — Море без приморја — Из срп. историје — Јади старог гаврана — Дело — Бел. из књижевности — Репетоар.

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хоровица. — уредник Јанко М. Веселиновић